

SVENSKT
GUDS-
TJÄNST-
LIV

*Årsbok för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

ÅRGÅNG 35 / 1960

C W K GLEERUP BOKFÖRLAG / LUND

Universitetsbiblioteket
Lund

S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V
L A U R E N T I U S P E T R I S Ä L L S K A P E T S Å R S B O K

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING

SAMT SOM REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER:

KOMMINISTERN RAGNAR STENBERG, LIDINGÖ.

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN EM. TEOL. DR. ARTHUR ADELL,

LUTHAGSEPLANADEN 11, UPPSALA.

Red. adr.: Uppsala. Exp. adr.: C W K Gleerup Bokförlag, Lund. Tel. 175 00. Postgiro 3 08 43

Pris: i bokhandeln eller direkt från förlaget kr. 5: — (exkl. oms.)

Annonspis: 20 öre pr mm enkel spalt. Rabatt vid större annons.

Detta nummer innehåller:

Docent *R. Holte*, Uppsala: Det svenska antifonalet II. — Teol. och Fil. Dr. *T. Schmid*, Uppsala: Det medeltida tryckta västeråsgradualet. — Lektor *T. Persson*, Linköping: Högsta lott i världen, Dödens ängel och psalm 345. — Teol. Dr. *B. I. Kihlström*, Öregrund: Om stilla veckans liturgi. — Kantor *S. Carlsson*, Gamla Uppsala: Svensk kyrkokörverksamhet 1959. — Domkyrkoorganist *H. Weman*, Uppsala: Rapport från KSV:s koralsektion. — Kyrkoherde *R. Stenberg*, Lidingö: Kyrklig skrud och prydnad 1959. — KSV:s centralkommitté — Från kretsarna. Laurentius Petri Sällskapet.

Köhler's
KLICHÉER
ST.NYG.54 • T 10842•16734 • MALMÖ

Svenskt Gudstjänstliv

1960

Årgång 33

MALMÖ 1960
NYA LITOGRAFEN

Det svenska antifonalet II

Det är en ovärderligt stor gåva, som Arthur Adell och framlidne Knut Peters givit den svenska kyrkan med den nu – äntligen! – föreliggande andra delen av Det svenska antifonalet. Denna präktiga volym (510 sidor emot första delens 230) innehåller den fullständiga musiken till kyrkoårets tideböner. Något litet av detta material känner man igen ifrån tidigare utgåvor i det gamla tvärformatet: så kyrkoårets completorier, kyrkmässans officium samt enstaka tideböner för advent, fastan, påsk osv. Men det allra mesta har inte tidigare publicerats, trots att nästan hela notmaterialet till Antifonale II – enligt vad Adell meddelar i sitt förord – förelåg färdigt redan vid Peters' bortgång år 1951. Innan det nu framlagts, har det noggrannt genomgåts, korrigerats och kompletterats av Adell.

Egentligen skulle man inte skriva om Antifonale II förrän man fått tillfälle att leva med i det under ett helt kyrkoår. Ett studium av notmaterialet på papperet kan självfallet endast ge en svag föreställning om hur det kommer att te sig i levande funktion i gudstjänst- och bönelivet. Då detta skrives i slutet av januari, har jag i varje fall upplevt två månader tillsammans med det nya antifonalet,

som det tack vare ett i förväg erhållet särtryck av de första 64 sidorna (det mesta av adventsmaterialet) blev mig möjligt att ta i regelbundet bruk alltifrån kyrkoårets början. Härför behövs ju ingalunda en stor och vältrimmad kyrkokör (även om detta naturligtvis är ägnat att ge särskild festivitas åt sången). Den lilla gruppen kommer alltid väl till sin rätt vid den sjungna tidegården; även att utföra den för två röster vid den dagliga husandakten är fullt tillfredsställande.

Adventsmusiken i Antifonale II förefaller mig alltigenom lödig. Antifonerna i vespern är på en gång praktfulla och väl sångbara. Text och musik är här utomordentligt kongeniala, både i "yttre" avseende (melodiens detaljerade följsamhet till textens rytm) och i "inre" (melodiens uttrycksfulla framhävande av textens jubelstämning). Skall jag rätt kunna beskriva den konstnärliga kvaliteten hos de fyra antifonerna "Se din konung kommer", "Hosianna, Davids Son", "Söken Herren" och "Höjen I portar", så vill jag be mina läsare erinra sig något av det slagets sång- och diktverk, där ord och musik från början utgjort ett, tillkomna i en och samma skaldens intuition. Det

är ändå att märka, att samtliga fyra antifonmelodier ursprungligen hört samman med annan text (dr Adell har varit älskvärd nog att upplysa mig om originalen: "Jucundare filia", "Ecce Dominus venit", "Omnes sitiētes" och "Canite tuba" resp.). Förhållandet kan tjäna som ett synnerligen illustrativt exempel både på de svårigheter, det innebär att överflytta gregoriansk musik från latinsk till svensk text, och på den omsorg, med vilken uppgiften lösts i Antifonale II. Man kan nämligen här omedelbart se, att ett blott försök att överflytta resp. melodi till en svensk översättning av den latinska bibeltexten (i varje fall kyrkobibelns version) alltför ofta ger till resultat, att melodien förlorar sin ursprungliga smidighet och friskhet för att i stället låta tung och krystad, ja, stundom bli helt onjuttbar. I de här aktuella fallen har i stället en helt annan text valts, som emellertid ändå till innehåll och emotionell verkan (eller vad man vill kalla det) ganska exakt motsvarar originaltexten och dessutom har den stora förtjänsten av språklig-rytmisk överensstämmelse — vilket senare är av avgörande betydelse för ett musikaliskt fullgott resultat.

I lyckosamma fall *kan* naturligtvis även en ren översättning av originalets text bli en fullträff. Härpå finns flera exempel i adventets laudes, som äger en med vespern fullt jämbördig, ehuru mer inåtvänd skönhet: dess prägel är ej så mycket det segervissa jublets som hoppets och den stilla förbidans — återigen måste man konstatera, hur väl text och musik harmonierar. Samtliga antifoner är här översättningar. Att med texten "Trösten, trösten mitt folk" helt träffa den subli-

ma enkelheten i originalets "Consolamini" har icke varit möjligt (konsonantrikedom i de inledande orden tynger melodien); resultatet är likväl fullt tillfredsställande. Den även i vespern utnyttjade melodien "Omnes sitiētes" har utmärkt väl applicerats till översättningen "Alla I som törstiga ären", och antifonen "Jag vill vänta efter Herren" (till en särdeles böjlig och sångbar melodi) synes mig klart överträffa originalets "Exspectabo Dominum" — i detta fall låter latinet rätt kantigt jämfört med den svenska satsens språkliga skönhet. Benedictusantifonen "Se Herrens vår Guds namn" ("Ecce nomen Domini") förtjänar ett särskilt hedersomnämmande — frågan är om inte denna doriska antifon (med sina många osänkta h:n) är den allra grannaste i hela adventsofficiet. Här är den svenska versionen klart överlägsen, och detta av en enda orsak: det latinska ordet "venit" (till på köpet presensformen med kort "e") är alldeles för vekt för att bära upp den långa melism, som utgör antifonens höjdpunkt — men hur magnifikt klingar den inte ut, buren av det svenska ordet "kommer"!

Adventscompletoriets antifoner ("Veni Domine" i vällyckad översättning samt "Jucundare" till ny textvariant) är av samma höga klass som de hittills nämnda; jämförda härmed äger nog de längre matutinantifonerna något mindre spontanitet och smidighet (i synnerhet den andra); kvaliteten är icke desto mindre god, och en jämförelse med originalen (i två fall till motsvarande text) visar att dessa äger samma egenskaper ("Vox clamantis", "Montes et omnes colles", "Dum praeliaretur Michael" — hur har den se-

nare hamnat i detta sammanhang[?]). Invitatoriet (som hämtats ur Aspöboken) äger monumental tyngd. Responsorierna är liksom i de flesta matutiner i Antifonale II av den enkla breve-typen, satta i sjätte tonarten. Detta gör dem möjliga att utföras med små resurser, och de stora responsorierna hör nu en gång till det allra mest krävande inom gregorianiken. Men har man en gång fått smak för dem, så verkar de korta ytterst torftiga. Man är emellertid glad för det sköna responsorium, som upptagits i första adventsvesperen, och jag vill för min del rekommendera att detta i mån av möjlighet användes även i matutinen; det är av den typ, som rätteligen hör hemma där.

Julen bebådas av de poetiskt och musikaliskt utsökta O-antifonerna (17–23 dec.); och i julens officium ligger tyngdpunkten i matutinen. Invitatoriet i fjärde tonarten klingar strävt och monumentalt sedan det återförts till en ursprungligare form än i tidigare utgåva, där sänkningen av ciss till c (motsvarande h till b i otransponerad version) gav det en främmande, vek prägel. De långa antifonerna till texter ur julevangeliet är smidigt anpassade till jublande melodier av utsökt lyrisk skönhet, i synnerhet de båda i sjunde tonarten ("Angelus ad pastores" och "Facta est cum Angelo"). Däremot blir man åter lång i ansiktet, när man kommer till de torftiga responsorierna — visserligen är ju musiken till responsoria prolixa i de flesta fall svåråtkomlig, men julens responsorier har vi dock bevarade i svenska källor så sent som i Liber Cantus Upsaliensis av år 1620! Dock, även utan dessa responsorier äger julmatuti-

nen en god portion substantiell musik, som nog i svårighetsgrad får räknas till det mera avancerade i Antifonale II. Det får därför anses synnerligen lyckligt att julens laudes (och även vesperen) i stället erhållit korta, melodiösa och lättjungna antifoner, som bör vara överkomliga även för den mindre rutinerade sångaren; liknande är förhållandet i Trettondedagens musikaliskt närstående officium. Dock måste man varna den alltför självsäkre för att försöka sjunga hela laudes från bladet, ty fjärde psalmtonen förekommer där två gånger med en ny finalisform, som verkar insatt enbart för att avslöja alla dem, som ev. fuskat med förövningen. Det är för resten en mycket vacker variant; även till några andra psalmtoner förekommer i Antifonale II finalisformer, som icke utnyttjats i del I (se t. ex. 7:e tonen i den nyssnämnda juldagsmatutinen).

Musiken i nyårsdagens officium har sammanförts från rätt olika håll, beroende på att vi här har att göra med en textlig nyskapelse, i det att hela officiet fått sin prägel av tankarna inför årsskiftet. Textmaterialet har helt visst sammanställts med smak, och den musikaliska formgivningen är fullt tillfredsställande. Personligen kan jag dock ej sympatisera med den numera vanliga tendensen att låta årsskiftet dominera även nyårsdagens gudstjänster; det hade enligt min mening varit fullt tillräckligt, om nyårsaftonens vesper och completorium givits denna prägel, medan däremot nyårsdagens matutin (helst åtföljd även av laudes och vesper) hade fått accentuera dagens gamla karaktär av juloktav och Kristi omskärelsefest. Särdeles spännande

hade det varit att få se den poetiskt och musikaliskt förnämliga antifongruppen "O admirabile commercium" i svensk tolkning; å andra sidan är det ju roligt, att några uppgifter finns kvar att lösa också för framtida forskare i antifonariernas sångskatt.

Sedan jag i det föregående mera utförligt har behandlat den del av Antifonale II, vilken jag hunnit att något leva mig in i, skall jag här endast i korthet ange volymens övriga innehåll. Tacksamt noterar man, att redan söndagarna Septuagesima och Sexagesima erhållit visst antifonmaterial. Fastetiden har två fullständiga officier av god musikalisk klass, ett för Fastlagssöndagen t. o. m. Midfastosöndagen, ett för den egentliga passionstiden (man frågar sig dock, om det verkligen kan vara rimligt att låta redan det förstnämnda så helt domineras av passionsmotivet?). Då jag tidigare suckat över matutinernas brist på riktiga responsoria prolixa, är det desto större fröjd att notera den ymniga förekomsten därav under stilla veckan och påsken: inte mindre än tre nya responsorier i vardera skärtorsdagens, långfredagens, påskaftonens och påskdagens matutiner — man längtar ivrigt efter att, när den tiden kommer, få stifta närmare bekantskap med dem. Påsken har naturligtvis ett fullständigt officium (ett av de skönaste i volymen, men varför psalm 118 i tre tideböner samma dag?!), så ock Himmelfärdsdagen, Pingsten, Helga Trefaldighets dag, S:t Mikael's dag och Alla Helgons dag. Laudes finns på Kristi förklarings dag och completorium på Domsöndagen. Eljest blir det rätt glest med materialet under Trefaldighetstiden; gär-

na skulle man i en kommande upplaga se, att åtminstone två kyrkoårsbetonade antifoner upptogs för varje söndag, nämligen till Benedictus och Magnificat. Av kyrkoårshögtiderna är Kyndelsmässodagen och Jungfru Marie bebådelsedag sämst tillgodsedda (endast en hymn på vardera dagen), vilket är så mycket mer påfallande, som apostlar och martyrer erhållit var sitt fullständiga officium och Laurentius martyren dessutom ett särskilt. Synnerligen värdefulla är officierna till De dödas minne, Om den hel. nattvarden och vid Kyrkmässa. De båda senare kan med fördel någon gång brukas som alternativ till söndagsofficiet i Antifonale I.

Till sist några mer tekniska detaljer. Uppställningen är klarare och överskådligare än i Den svenska tidegården, beroende på att psaltarpsalmerna nästan alltid omtryckts i varje tidebön tillsammans med antifonerna; man slipper de ideliga hänvisningarna och slåendet fram och tillbaka. På högtidsdagarna har t. o. m. textläsningarna avtryckts, och hela lektionariet har i övrigt intagits, varför man aldrig behöver söka kompletterande uppgifter i Den svenska tidegården. Fraseringen av psalmerna och noteringen av de musikaliska accenterna följer (med avvikelser från tidigare smärre utgåvor av kyrkoårsmaterial) principerna i Det svenska antifonalet I. Hymnerna är överskådligare uppställda här än i del I: texten har lagts direkt under noterna, som vid större antal verser dessutom i regel flera gånger omtryckts.

Några smärre felaktigheter och inadvartenser förekommer. En errataförteckning vore nog värdefull att få fram så

småningom; dr Adell är tacksam för alla påpekanden i den vägen.

Sammanfattningsvis kan man endast konstatera, att när den svenska kyrkan nu fått ett fullständigt antifonale, därtill ett som genomgående håller en mycket hög klass — därmed ej sagt, att ej somligt kan göras ännu bättre — så har det svenska kyrkoåret erhållit en djupdimension, som det är en strålande upplevelse att få känning med. Man kan inte nog

förundra sig över att en sångskatt så länge kunnat ligga bortglömd, vilken vår förste evangeliske ärkebiskop Laurentius Petri ivrigt åstundade att bevara, till fromma för svenskt gudstjänstliv.

Ragnar Holte

Det svenska Antifonalet II. Antifonale till kyrkoårets tideböner. CWK Gleerups förlag 1959. 50 kr klotband.

Det medeltida tryckta västeråsgradualet

är under utgivning, och första delen av facsimileupplagan förelåg 1959 och andra delen beräknas föreligga i april 1960.

Ett medeltida graduale innehåller mässgudstjänstens sånger för hela året. Det kan börja med ett kalendarium (almanacka). I likhet med många andra har dock vårt graduale sannolikt aldrig haft ett sådant. I regel omfattar gradualet ett temporale och ett sanctorale; därtill kommer ett sequentionarium och en avdelning med sånger som mer eller mindre likalydande förekommer i varje mässa.

Temporalet eller Proprium de tempore utgöres av kyrkoårets fester (Jul, Påsk, Pingst m. m.), söndagar och vardagar. Början göres i vårt graduale med första söndagen i advent, Dominica I. in Adventu. Rubriken för en vardag är, med undantag för lördagen, feria. Då söndagen gäller som första dagen i veckan betyder "Feria II" måndag, "Feria III" tisdag osv. Rubriken för en lördag är "Sabbato". Påskafton kallas vanligen Sabbato sancto, "den heliga lördagen" eller Vigilia pasche, "Påskafton". Med "vigilia" betecknas dagen före en stor festdag, oavsett veckodagen. Givetvis brukas den medeltida latinska stavningen med bland annat "e" för "ae".

Sanctoralet eller Proprium de sanctis omfattar mässor för helgonfester under hela året, och börjar med (apostel) Andreas afton den 29 november. Den delen av gradualet avslutas med en "allmän del" (commune) som erbjuder formulär för helgonmässor av olika kategorier: apostlar, martyrer, bekännare, jungfrur.

Ett sequentionarium kan utgöra en bok för sig eller det kan tillfogas ett graduale eller ett missale (mässbok). I det förra fallet är melodierna vanligen medtagna, i det senare endast texterna. I vilket fall som helst utgöres det av sekvenser, dikter som sjöngs omedelbart före evangelieläsningen. Med undantag av vissa alleluaversiklar är sekvensen i regel den enda mässtexten som direkt syftar på festföremålet, och som är författad för dagen. Gäller det en helgondag brukar dikten berätta om helgonets liv och underverk. Västeråsgradualets sequentionarium börjar med Julsekvansen "Grates nunc omnes". Det avslutas med "commune"-sekvenser användbara för olika kategorier av helgon.

I den del av gradualet som innehåller alltid återkommande sånger ingår "Gloria", "Kyrie" med mera. Det är framför allt här man möter "troperade" texter.

Med en troperad text menas en text med inskott, avpassade för en fest eller ett festförmål. De vanligaste troperade texterna möter på jungfru Marias festdagar. Det är självfallet att en Mariakyrka som domkyrkan i Västerås begagnade dylika texter. Så gott som varje mästs-text kunde troperas.

För varje mässa uppger temporalet och sanctoralet i regel följande sånger: introitus eller ingångspsal, graduale (i inskränkt mening) eller trappstegssången med versikel eller versiklar, en eller flera alleluiaversiklar, offertorium och comunio. Det i fjol utgivna första häftet börjar mitt i offertoriet på andra söndagen i advent med orden "plebs tua". Det andra häftets sida 49 börjar i tractus på 1 s. i fastan med versen *A sagitta volante*. Texterna är med få undantag hämtade från bibeln. Ett undantag är Mariamässan "Salve sancta parens" hämtad från Sedulius' *Carmen paschale*. Ett annat undantag är vissa alleluiaversiklar komponerade för festdagen i fråga. En del av dem är rimmade såsom versiklarna för Erik, Birgitta, David, och andra svenska helgon. Efter alleluiaversikeln infogas i förekommande fall sekvensen. Det är dessa två texter som är speciellt komponerade för festdagen.

Vi äger icke ett enda helt exemplar av Västeråsgradualet. Det "exemplar" vi äger, och som för närvarande förvaras i Kungliga biblioteket i Stockholm, är hopplokat av blad använda som pärmar för fogderäkenskaper under Gustaf Vasas och hans efterträdares tid. Det kraftiga kalvskinnspergamentet har stått emot all misshandel, och många sidor kan idag läsas lika bra som då gradualet förelåg i

nytryckt skick. Text och noter framträder tydligt. Några tryckfel har givetvis smugit sig in. Förkortningarna kan till en början vålla en ovan nutida läsare svårigheter men de är icke flera än att man kan komma över dem med litet övning och god vilja. När för vissa ord endast den första stavelsen utsättes är detta ett bruk som långtifrån gäller endast för medeltiden.

Västeråsgradualet är icke fullständigt. Början och slut saknas, och några luckor finns här och var. I den föreliggande upplagan har dessa luckor i möjligaste mån ifyllts. Vi äger idag en rad liturgiska böcker från Västerås stift. De är rekonstruerade ur medeltida pergamentoslag, och bland dem finnas böcker som är till hjälp just för det ändamålet. Så har början av gradualet med de första adventsmässorna kunnat kompletteras med hjälp av ett rekonstruerat Västeråsgraduale från fjortonhundratalet, och en del av helgonmässorna med hjälp av en rekonstruerad mässbok från samma stift.

Inom Skandinavien är Västeråsgradualet ett enastående minnesmärke. Andra stift har utgivit mässböcker, breviarier och manualen. Endast Västerås har förutom sitt 1513 tryckta breviarium utgivit ett graduale med den medeltida mässgudstjänstens samlade musikskatt. Exakt när och var trycket utförts vet vi icke. Början och slutet av boken saknas, och de slutsatser man tidigare har dragit beror till stor del på felaktiga antaganden. Man har trott gradualet vara ett *Graduale Suecicum*, ett graduale avsett för hela landet, icke för ett enda stift inom landet. Som Gustaf Lindberg i sin avhandling om de svenska mässböckerna

visat, och som senare fynd och undersökningar styrkt är detta icke riktigt. Gradualet trycktes otvivelaktigt för Västerås stift.

Facsimileupplagan utsändes i flera delar. Med sista delen följer register, översiktsförteckning, kalendarium och efterskrift.

De förstnämnda omfattar register för festlängden och för samtliga gradualtexter. Översiktsförteckningen uppger begynnelseorden av samtliga gradualtexter i samma följd som i gradualet. Kalendariet är rekonstruerat ur gradualtexterna. Efterskriften sätter gradualet in i sitt historiska sammanhang.

På sitt sätt återspeglar det tryckta Västeråsgradualet utvecklingen av gudstjänsten i hela stiftet. Det ger oss ingalunda allt. Det ger oss icke ens alla kända sånger i mässan på dess alldeles spe-

ciella festdag, den helige Davids av Munktorp festdag den 25 juni. Det måste kompletteras. Vill man förstå gradualet så får man först och främst se det mot bakgrunden av *hela* gudstjänsten i Västerås sådant den möter icke endast i gradualen utan i mässböcker och i breviarier med sina många legender och rimofficier. Sedan får man gå vidare och undersöka när och varifrån olika fester och sångpartier kan ha vunnit insteg. Då kan gradualet bli ett i ordets egentliga mening talande vittnesbörd om utvecklingen under medeltiden från Mariadomens i Västerås första tid och ända fram då David blev det stora namet bredvid Maria och Johannes Döparen, dess främsta skyddshelgon. Utöver detta förmedlar det många intryck av medeltidens sång- och berättarglädje.

T. Schmid

Högsta lott i världen, Dödens ängel och psalm 345

I Den goda trätan, 1956, har Sigfrid Siwertz (s. 203) gjort gällande, att den rimmade dödsbetraktelse som ingår i kapitlet Må ej läsas av dem som vilja skratta, i vår gamla klassiska bok Min son på galejan av Jacob Wallenberg "säkert varit i Wallins händer innan han skrev Dödens ängel". Siwertz har goda grunder för detta påstående. I varje fall vittnar hans redogörelse för Wallenbergs litterära verk om en imponerande sakkunskap. Men — eller lika gärna *och* — jämförelsen med Johan Olof Wallin bör kompletteras. Den ger nämligen så långt ifrån hela sanningen, att de mindre initierade troligen får en oriktig uppfattning om förhållandet.

Först något om Jacob Wallenberg. Folket i Linköpings stift har särskild anledning att bevara denne man i minne. Han föddes nämligen i Viby socken i Östergötland (5.3.1746), fick sin skolorbildning i Linköpings läroverk och slutade sina dagar som kyrkoherde i Mönsterås (25.8.1778). Intressant ur denna synpunkt är vidare, att han hade en äldre bror, Marcus, som var lektor vid Linköpings läroverk och sannolikt så småningom påverkat honom och hans stil i sobrare och mera sovrande riktning — och slutligen,

att den enda fullständiga handskriften till Min son på galejan förvaras i Linköpings stifts- och landsbibliotek, dit den skänkts tillsammans med åtskilliga andra Wallenbergsmanuskript av den kände linköpingslektorn, domprosten Samuel Alf.

Wallin kan ha haft flera skäl och tillfällen att intressera sig för Jacob Wallenberg. Siwertz har inte påvisat några direkta uttalanden i frågan, och några sådana torde ej heller finnas bevarade i skrift, men de allmänna stämningar och tankebanor som han inträngande analyserat, har åtskilliga väsentliga beröringspunkter. Både Wallenberg och Wallin var litterärt engagerade präster, och båda var uppsalastuderenter med stora religiösa, humanitära och språkliga intressen. Enligt en utredning av Emil Olsson ändrade Wallenberg mycket i sina manuskript — vad gäller Min son på galejan måste man räkna med ombearbetning åren 1769—78. Wallin var inte heller ofta nöjd med sitt första manuskript — Dödens ängel torde ha utformats 1834—39.

I ovannämnda sammanhang har Siwertz ingenting att säga om Wallins relationer till Linköpings stift, men de bör

här beaktas. Bland elever från Linköpings läroverk, vilka han hade mycket att göra med, behöver jag bara nämna Leopold, Atterbom, Hedborn och K. F. Dahlgren för att visa vilka kända och betydelsefulla förhållanden det här gäller. Han vann en god vän i linköpingsbiskopen Lindblom. 1805–06 fick han en mängd dikter publicerade i Linköpingsbladet, av vilka en del sannolikt skrivits så nära Östgötagränsen som på Boo herrgård, där han var informator 1804–06. I sin betraktelse i Sveriges radio sistlidna nyårsafton fäste f.ö. Siwertz vikt vid relationerna mellan Uppsala och Linköping i sitt tema över Adolf Törneros, död samma år som Wallin.

De allmänna likheter mellan Högsta lott i Wärlden och Dödens ängel, vilka Siwertz önskat framhålla, ligger i samling kring vissa motiv: 1) dödens storhet och människans ringhet – latinöversättaren Wallin kan ha tilltalats av Wallenbergs från Ovidius hämtade motto: Nil non mortale tenemus (Vi har intet som ej är dödligt) – och följande ur Strof 8 av Wallin:

Min fot lustvandrar –
Och stjelper throner;
Och Alexandrar,
Napoleoner,
De Herrar fordne i höga loft
De äro vordne en handfull stoft.

motsvarar nära Wallenbergs:

Cræsus jämte Irus stupar (strof 2),
Näfva mull begrafver
Carlar och Gustaver (strof 3)
och
Nej, i samma grus

Mævius och Maro döljas (strof 4).
och 2) förgängelsens och förmultningens

utjämnande makt. Man har att jämföra hos Wallenberg strof 7:

Snål må ramen suga
Och sin mammon ruga (dvs. ruva)
Han skall dö, och skatten tagas.
Mån oss höghet gläder,
När vi mellan bräder
Under matke-tanden gnagas?

med huvuddelen av strof 13 i Dödens ängel:

Då har du bröder, du spotske rike!
Uti de matkar, du näring ger –
Och när de mätta,
Som du, aflida,
Skall efter detta
En matk dig bida,
Som närs och lefver, i evig tid,
Uppå ett samvete utan frid.

Men Dödens ängel, det internationellt kända mästerverket, innehåller mera än dessa två huvudmotiv och rymmer ännu mycket mer som inte har någon motsvarighet i Wallenbergs dikt. Den kan sägas vara uttryck för en oöverträffad skalde- och talekonst såsom en oskiljaktig helhet. Den är en väldig dikt och predikan, som tycks ha följt Wallin bittida och sent genom hans sista mot döden allt mer vettande levnadsår. Den förkunnar lag från Moses till Kant men också evangelium från Kristus till Luther. Ingen av "Adams barn" lämnas utanför diktens sfär – ett sådant ställe som det ovan anförda om Alexandrar och Napoleoner ger ju ett oöverträffbart perspektiv från hednisk forntid till kristen nutid. I denna dikt förenas Weltschmerz, njältsjuka och hemsjuka från den svenska diktningens guldålder "i toner, fyllda av den trötte vandrarens stilla lyckokänsla, då målet skönjes". (Alving o. Hasselberg.)

Icke så i Wallenbergs dikt. Det är inte Wallenbergs vers som är klassisk utan hans prosa. Hans vers verkar ohjälpligt föråldrad. Men likväl rymmer Högstalott i världen ännu några ting av betydelse, varibland märkligt nog en del likheter med den mästerliga Wallinpsalmen nr 345. Om detta undgått Siwertz är här likgiltigt. I varje fall låg det inte i hans intresse att gå in på det. Men under normala förhållanden fordrar jämförelsen med Dödens ängel följande pendang. Även i detta fall är det huvudsakligen fråga om allmänna drag och vissa huvudmotiv, denna gång åtminstone fyra. Jag tar motiven i tur och ordning efter psalm 345. Motivet "Uti lustans spår" motsvarar riktigt nära i strof 2 hos Wallenberg:

Låt en yppig slaf
Uppå lustars haf
Prunka i förgylte slupar;

Wallins

låt världen dig ej köpa;
Vad dess barn så efterlöpa,
Är ett flyktigt väl

motsvarar hos Wallenberg:

Högsta lott i världen
är ju bara flärden: (strof 1).

Wallins:

Lyckans falskhet känn

motsvarar Wallenbergs:

Här på jorden finns ej lyckan (strof 1)
och

Ära, guld och prakt

Äro endast lyckans spöken (strof 6).

De två sistnämnda raderna är också ett uttryck för samma motiv som Wallin utvecklar i den sjunde psalmversen:

Vad är ärans prål?

Gift i gyllne skål.

Märkligt är slutligen, att psalm 345 nästan med varenda stavelse är skriven i samma rytm som Wallenbergs dikt. Båda dikterna är sexradiga med övervägande trefotade trokeiska rader. Hos Wallenberg är raderna 1, 2, 4 och 5 trefotade, hos Wallin raderna 1, 2, 5 och 6. Den förre har nyttjat fyrfotad troké för tredje och sjätte raderna, den senare för tredje och fjärde. Hos Wallin tillkommer, att i de inramande första och sjätte raderna tredje trokéns sänkning utfylles av paus.

Men längre sträcker sig inte likheten. Psalm 345 rymmer nämligen mycket annat. Den uppehåller sig ju egentligen vid "trons vaksamhet och kamp". Liksom vid redogörelsen för relationerna med Dödens ängel måste sålunda här konstateras, att det endast är fråga om begränsad likhet i vissa avseenden, men väl att märka väsentliga och intressanta motiv och tankebanor.

Wallenberg är mest känd för att ha sett på livets ljusa sidor, för att sorglöst ha njutit världens goda och ha gycklat med allt och alla. (Wallin kunde också skämta och var djupast sett optimistisk.) Därför får detta dubbla samband med Wallins diktning, med Dödens ängel och Psalm 345, sitt extra intresse såsom uttryck för ett allvarligt inslag i Wallenbergs väsen, ett drag av luthersk gudsfuktan, och där finns en kontaktpunkt med Johan Olof Wallins huvudåskådning.

Tor A. E. Persson

Om stilla veckans liturgi *

Ulf Björkmans gradualavhandling om Stilla veckan i gudstjänst och fromhetsliv är inte avsedd att vara en komparativ liturghistorisk undersökning. Det är i stället författarens avsikt att skildra de liturgiska bruken i denna kyrkoårets mest laddade vecka och att belysa deras samband med fromhetslivet. För att få en bakgrund till skildringen av Stilla veckans liturgi under den senare medeltiden ger författaren i avhandlingens första kapitel en översikt över "Kristi död och uppståndelse i tidig kristen gudstjänst- och fromhetstradition". Härvid understrykes bl. a., att passionsfromheten står i ett bestämt samband med inkarnations- och uppståndelsebudskapet och alltså bär segerns förtecken. Det är m. a. o. en samsyn mellan inkarnation, död och uppståndelse, som kännetecknar fornkyrkans gudstjänstliv och som kan avläsas bl. a. i dess Kristus-bild. Frälsaren framställs ju i den fornkristna konsten och ännu under den tidigare medeltiden såsom den segrande Konungen, "Christus - Victor".

* Denna anmälan har av utrymmesskäl måst stå över från 1959, då f. ö. en kort recension av arbetet förekom i Hilding Johanssons uppsats, *Svensk liturgisk forskning*.

Undersökningens andra avsnitt ägnas åt frågan om förhållanden mellan Stilla veckan och quadragesima. Här ger författaren en utförlig analys av de skilda moment, som bidragit till utformningen av Påskens förberedelsestid, och redogör för förhållandet mellan botmomentet och passionsmomentet under quadragesimaltiden. Här får man veta, att tendensen att låta hela fastetiden präglas av passionsstämning och passionspredikningar är en typiskt senmedeltida företeelse. Den egentliga passionstiden börjar ju på Femte söndagen i Fastan, som av gammalt burit namnet Passionssöndagen. Det är märkligt nog denna senmedeltida synpunkt, som alltjämt och i hög grad kännetecknar Svenska kyrkans syn på fastetiden.

I kapitel 3, som fått titeln "Passionsmystik och passionsrealism", utvecklar Björkman närmare sin syn på den medeltida passionsfromheten. Denna yttrar sig i ett säreget frossande i lidandets detaljer och i en medveten strävan att imitera Kristi passion. Björkman menar, att Stilla veckans liturgi utmärkes av en oerhörd realism och ett ytterst konkret framställningssätt, som talat till människornas känsla för att uppväcka smärta och med-

lidande. Men, menar Björkman, denna passionsmystik har inte bara kännetecknat Stilla veckan utan har mer eller mindre satt sin prägel på hela den senare medeltidens fromhetsliv, som alltså skulle vara i eminent grad passionsbetonat och inriktat på imitatio passionis Christi. Björkman säger sålunda, att "konsten — liksom också andaktslitteraturen — var inriktad på att väcka känsloreaktion inför det förpinade och ömkansvärda". Man får veta, att vi omkring 1300 ha "en av de märkligaste omvälvningarna i kristendomens historia. Teologi och fromhetsliv äro ensidigt inriktade på den lidande Frälsaren, och både i konst och litteratur möta vi 'en gråtande kristenhet'."

Avhandlingens två återstående kapitel äro ägnade åt en närmare beskrivning av de enskilda dagarna i Stilla veckan och deras gudstjänstbruk. Härvid återkommer författaren ständigt till sin synpunkt på passionsfromhetens realism och hämtar fram exempel, som belysa denna sak. Man kan t. ex. erinra om ett sådant bruk som begravandet av Kristus på långfredagen. Detta även från Sverige betygade bruk har som rekvisita en skulptur av den döde Frälsaren och en kista, i vilken kroppen vid tidpunkten för gravläggelsen nedlägges. Beskrivningen av Stilla veckans liturgi är lika utförlig som väldokumenterad. I sak erbjuder den väl intet nytt, men en hel rad exempel framdragas av författaren, som uppvisa, hur också den svenska medeltidskyrkan kände de från kontinenten betygade liturgiska ordningarna. En svårighet här — liksom för de flesta medeltidsstudier — är den, att materialet flödar mycket rikt från Vadstena kloster men är desto sparsammare

för övrigt. Denna svårighet blir kanske särskilt tydlig vid användandet av den metod, som författaren till denna avhandling använder, nämligen den beskrivande, liturgi-tolkande.

Som inledningsvis nämndes, har Björkman valt att analysera de liturgiska brukena och att söka sätta dessa i samband med folkfromheten. Han har medvetet avstått från "komparativa undersökningar", för vilka — enligt Björkmans åsikt — Stilla veckan är föga lämpad. Ja, Björkman går så långt, att han hävdar, att "det måste bli en tillfällighet, vilka liturgiska paralleller man eventuellt kan spåra upp, eftersom det tryckta källmaterialet icke är särskilt fullständigt". Nu förhåller det sig i själva verket så, att blott ett par månader efter Björkmans en annan avhandling i samma serie, *Bibliotheca Theologiae Practicae*, givit svar på just dessa frågor. I docenten Sven Helanders *Ordinarius Lincopensis* har nämligen just ett sådant fastställande av de liturgiska förebilderna skett, som Björkman icke vågat sig på att göra. Helanders avhandling utgör på denna punkt sålunda ett värdefullt komplement till Björkmans undersökning.

Björkmans avhandling är starkt systematiskt orienterad. Detta kommer särskilt till synes i kapitlet om Passionsmystik och passionsrealism, där författaren söker härleda senmedeltidens passionsfromhet ur den västerländska försoningsteologiens utformning under högmedeltiden. Denna skulle, hävdas det, framför allt ha tagit sikte på vad Kristus utför såsom människa, vad han på det mänskliga planet presterar inför Gud. Det är därför det mänskliga draget i Kristi li-

dande blir så påtagligt och "passio Christi det ständigt återkommande motivet i fromhetsliv, konst och litteratur". Om denna tolkning är systematiskt riktig, undandraget sig anmälares bedömande. Däremot är det nödvändigt, att på ett par andra punkter komma med invändningar mot Björkmans framställning.

Hela avhandlingen om Stilla veckan i gudstjänst och fromhetsliv ger läsaren det bestämda intrycket att passionsmotivet är det allt förhärskande i senmedeltidens gudstjänst- och fromhetsliv. Nu finns det ingen anledning att bestrida passionsmotivets starka och påfallande ställning under särskilt 1300-talet, men man måste dock komma ihåg, att även den senare medeltiden bevarar såväl inkarnations- som uppståndelsemotivet. Frågan om den inbördes ställningen mellan inkarnations-, passions- och uppståndelsemotiven kan avgöras först, när Julens och Påskens liturgi och fromhetsliv fått undersökningar, som motsvara Stilla veckans nu av Björkman företagna analys. Och det är just i denna begränsning till Stilla veckan, som en av svagheterna i Björkmans avhandling ligger. Man får nu ingen uppfattning om sambandet mellan Stilla veckan och den högtid, till vilken denna vecka leder fram, nämligen Påsken. Så som Björkmans avhandling nu föreligger, får man lätt den uppfattningen att Påsken kommer i skymundan för passio Christi. Men detta är ingalunda säkert. Studerar man senmedeltidens kyrkonst, lägger man genast märke till, att varje s. k. passionsserie — även de gotländska passionsmålningarna, som Björkman exemplifierar sin framställning med — avslutas med uppståndelsen, himmels-

färden och pingsten. I en så typiskt senmedeltida skrift som *Biblia pauperum* äro motiven efter långfredagen ännu utförligare. Likaså har julkretsens motiv en mycket stark position i senmedeltida konst. Det vanliga är ju, att de s. k. passionsserierna avbildas parallellt med julserierna. Så är även fallet beträffande de gotländska passionssviterna. Vittnesbörden från den senmedeltida kyrkonkonsten i Sverige bestyrka sålunda icke Björkmans tes om passionsmotivets dominans i gudstjänst och fromhetsliv. Dessutom måste man erinra om ett annat synnerligen påfallande drag i senmedeltida fromhetsliv, som haft den största betydelse för de folkliga andakterna, nämligen hela helgonkulten. Fråga är väl, om inte just här det mest framträdande draget i den utgående senmedeltidens fromhetsliv är att finna.

De senast antydda synpunkterna blota även en annan svaghet i Björkmans undersökning. Som redan framhållits, har författaren valt en systematisk princip för sin behandling av passionsfromheten. Han synes därvid ha underlåtit att följa den historiska utveckling, som bevisligen äger rum inom senmedeltida fromhetsliv och teologi. 1300-talets kyrka skiljer sig på många sätt från den utgående medeltidens. Det är omöjligt att behandla hela senmedeltiden som en enhetlig period. Det erbjuder inte heller några oöverstigliga svårigheter att få fram en utveckling, som företer ganska påtagliga förändringar med stundom ganska korta intervaller. Här skulle utan tvekan en analytisk metod ha kunnat ge betydligt klarare besked om förhållandena i Sverige. Men det är betecknande för Björk-

man, att han undviker denna väg. Det bristande intresset för tidsbestämningar tar sig bl. a. uttryck i underlåtenheten att närmare bestämma de handskrifter, från vilka avhandlingen hämtar stoff. Det är dock ingalunda betydelselöst, om en källa är från 1300-talet, från 1400-talets början, mitt eller slut. Just bestämningen av dessa kan ge möjligheter till penetrering av en historisk utvecklingslinje.

Ulf Björkmans avhandling om Stilla veckan är skriven med utomordentlig omsorg och noggrannhet. Såsom uppslagsbok i Stilla veckans liturgi är den ovärderlig och säkerligen för all framtid tillförlitlig. Däremot torde det komma att

bli diskussion om författarens synpunkter på passionsmotivets ställning i fromhetsliv och folklig andakt, och antagligen kommer författaren inte heller att bli oemotsagd, när det gäller tolkningen av passionsmotivets relevans till försoningsteologien. Författaren har i varje fall lämnat ett tungt vägande bidrag till kännedomen om vårt medeltida gudstjänstliv. Härför är han värd ett uppriktigt tack.

Bengt Ingmar Kilstrom

Ulf Björkman: Stilla veckan i gudstjänst och fromhetsliv. Bibliotheca Theologiae Practicae, 2. Gleerups förlag. Pris 20: — kr.

Svensk kyrkokörverksamhet 1959

Vad som allra mest kan sägas karakterisera kyrkokörernas verksamhet under det gångna året är den vilja och de försök, som gjorts, att nå en allt högre standard. Och denna kan sägas inrikta sig på några olika vägar, som tillsammans kan medverka till, att svensk kyrkosångsrörelse börjar närma sig de mål, som i de blandade kyrkokörernas första tid föresvävade de ledande inom svensk kyrkosångsrörelse att av dessa blandade körer skapa instrument, som inte endast skulle vara till för att pryda gudstjänsterna och ge dem en vacker inramning utan av dem göra en sorts försångare till den sjungande menigheten i kyrkorna, alltså göra dem till deltagare i gudstjänsten.

De olika vägarna kan nämnas sålunda: göra körens deltagande i gudstjänsten till en liturgisk funktion, ge kören en inblick i olika tiders kyrkomusikaliska tendenser, göra körerna till sångligt väl utbildade enheter.

Det är givet att körerna själva inte kan vara de inspirerande och väckande, det måste andra till, kyrkomusiker med idéer och kunnande, men vad dessa väckt till liv, det kan körerna utföra, föra ut i gudstjänstlivet.

Den samarbetskommitté, som bildats av de tre kyrkomusikorganisationerna Kyrkosångens Vänner, Sveriges kyrkosångsförbund och Kyrkomusikernas Riksförbund, har väl endast börjat sin verksamhet, men man har anledning vänta, att genom denna de nya idéerna skall föras fram och ges den praktiska inriktning, som är nödvändig för att kunna omformas i körens sjungande. Visserligen är det inte lätt att liturgiskt göra något som inte uttryckligen är nämnt i Handboken, men nog finns där möjligheter,

som kan och bör utnyttjas. Även våra koraler är med i detta nydaningsarbete. Den av Harald Göransson m. fl. utarbetade boken Koralmusik, och som vid detta nyår efterföljes av en andra del, direkt vändande sig till körerna, är något som anammats av körerna. Därom vittnar den väldiga åtgången av boken. Förlaget annonserar vid detta årsskifte tryckningen av det 10:e tusendet. Alternatimsången har även kommit till användning i en utsträckning, som är mycket imponerande. I många kyrkor, inte minst på landsbygden, är denna vanlig och kommer väl att bli det än mer, när den andra delen av Koralmusik kommit ut.

En icke ovanlig företeelse har under det gångna året varit firandet av de jubileer, som året inbjudit till. Händels Messias har framförts på ett ganska stort antal platser, och där man inte ansett sig orka med hela det stora verket har valda delar — i minsta utsträckning enbart Hallelujakören — upptagits, övats och sjungits. Purcell är inte så mycket känd, men hans minne har firats, bl. a. med Purcells Te Deum, som sjungits först och främst vid rikskyrkosångshögtiden i Sundsvall men också på minst ett par håll till i landet.

Rikskyrkosångshögtiden i Sundsvall, som samlat ca 1 500 deltagare, gav en följd av förnämliga framträdanden, där körförbund åtagit sig sjunga förutom den omnämnda Te Deum av Purcell — framfört av Karlstads stifts kyrkosångsförbund — Händels Utrechter Jubilate (Stockholms stifts kyrkosångsförbund), Schütz: 100:e psalmen (Västerås stifts kyrkosångsförbund), Schütz: 136:e psalmen (Årkestiftets kyrkosångsförbund), Buxtehude: Allt vad helst

I gören (Luleå stifts s. kyrkosångsförbund).

Ett angeläget ärende är ju också att stimulera svenska tonsättare att skriva kyrkomusik. Vid rikskyrkosångshögtiden framfördes av Örnsköldsviks kyrkokör en följd hymner av nu levande tonsättare såsom Torsten Sörenson, Sven-Eric Johanson, Sven-Erik Bäck, och av Sandvikens kyrkokör tonsättningar av Torsten Nilsson, Gunnar Thyrestam och Gottfrid Berg samt den tidigare omnämnde Torsten Sörenson. Ett framförande av Bernhard Lewkovitchs 3 salmi av Sala kyrkokör bör nämnas i detta sammanhang.

Vid kyrkosångshögtiden förekommande orgelmusik var visserligen väl värd ett omnämnande, men torde inte höra till denna berättelse.

Ett verk som tilldrog sig stor uppmärksamhet var Vald. Söderholms Mässa för trestämmig kör a cappella, som sjöngs av Upsala domkyrkas koralkör vid den nattvardsgudstjänst, som ägde rum vid rikskyrkosångshögtiden.

Det relaterade torde väl visa, att körerna kommer i beröring med olika epokers musik och därigenom får upp sina ögon för den utomordentligt rika musikaliska skatt, som gångna tider lämnat i arv. Men även framförandet av nutida musik har givit körerna litet idéer om, vart nutida tonkonstnärer sftar.

Härtill bör läggas, att gregoriansk sång snart inte torde vara främmande för någon kyrkokör. Om inte annat får man vara med därom vid kyrkosångshögtiderna.

Ett icke ovanligt uttryck var tidigare, att det som bjöds körerna vid kyrkosångshögtider var för svårt och inte kunde utnyttjas i hemmakyrkan och av den egna lilla kören. Det förekommer fortfarande i vissa landsändar, men ut-sagan blir allt ovanligare. Bakgrunden till detta ligger i de studier, som allt fler körer ägnar sig åt. Melodiläsningen och tonbildningen blir grunden, studiet av en viss musikalisk tids-epok eller en viss kyrkotonsättare, av gudstjänstens mening och mål blir fortsättningen. Genom bildande av studiecirklar får studierna bestämd inriktning samtidigt som studieverk-

samheten underlättas genom de statsbidrag som erhålles.

En sådan översikt som denna, som varken gör anspråk på att vara uttömmande eller ens tillräcklig, måste nämna något om den barnkorrörelse, som är på frammarsch. De kyrkliga barnkörerna, som uppgår till många hundratal, arbetar helt visst med goda exempel för ögonen. Våra kyrkomusiker blir allt mer inställda på att bilda sådana kyrkliga barnkörer, där man helt inställer sig på kvalitet både i fråga om vad som sjunges och hur det sjunges. Det sägs ibland, att gregoriansk sång ligger särskilt väl till för barn. Även om detta är en smula överdrivet, ligger det dock så mycket sanning däri, att barnen sjunger gregoriansk sång utan att hindras av några förutfattade meningar.

Mycket göres i våra dagar för ungdomen. Härmed menas tonåringarna. Ett inte oväsentligt medel att hjälpa ungdomarna över några besvärliga år är att bjuda dem medlemskap i ungdomskörer. Där kan eller får de utlopp för sin inomboende oro och livshunger. Och det tycks inte vara svårt alls att bjuda dem sjunga kyrklig sång. Kanske man inte enbart skall hålla sig till detta. Att man dock inte behöver offra tid på sådant som försöktes i en stockholmskyrka under det gångna året är ganska uppenbart. Ungdomskörerna har under det gångna året tillväxt i ett ganska snabbt tempo. Återigen är det våra kyrkomusiker, som med utgångspunkt från konfirmandundervisningen fortsatt en där påbörjad sångundervisning. Att ungdomskörerna är önskvärda, ja värda allt det stöd, som kyrkan och församlingar kan ge dem, står utom allt tvivel.

Det är kanske ett utmärkande drag för vår tid, att sådana studier, där man får lära genom att göra är de mest begärliga. Detta kanske till dels är förklaringen till den framgång och utveckling, som vår kyrkosångsrörelse alltfört kan glädja sig åt.

Stockholm 8 jan. 1960.

Sten L. Carlsson

Rapport från KSV:s koralsektion

"Koralen i centrum" skulle man måhända kunna sätta som sammanfattande överskrift över de senaste årens händelser inom vårt kyrkomusikaliska arbete. Intresset under det gångna året har ingalunda avstannat utan snarare fördjupats. Därom vittnar de många rapporterna från koraldagar och studiedagar av olika slag som anordnats i skilda delar av landet.

Till de fasta koralvårdande institutionerna hör koralveckan i Båstad, där framför allt den gregorianska koralen står i centrum. Laurentius-Petri-sällskapet har utsträckt sin verksamhet och anordnat koralveckor även på andra platser, såsom i Undersvik 1958 och Rättvik 1959. De olika stiftsföreningarna torde också kunna redovisa aktivitet i skilda delar av landet. Ofta har ett givande samarbete etablerats mellan de olika föreningarna under medverkan av körer, kontraktvis samlade kring en veckohelg. Meddelandena i Kyrkosångsförbundet om möten av olika slag, som tagit upp aktuella liturgisk-musikaliska spörsmål, är glädjande tecken på en fördjupad förståelse för det väsentliga i liturgien.

H. Göranssons "Koralmusik" torde under det gångna året ha kommit till allt större användning vid körveckor av skilda slag. Den har verksamt bidragit till att hålla diskussionen om församlingssångens utgestaltning levande. Alternatimsången torde även praktiseras i allt större omfattning, men det är måhända viktigt att betona att dess betydelse icke överdrives och att den kommer till användning med förstånd. Motsatsen inträffar när vederbörande kantor i alla sammanhang och vid alla tillfällen skall

åstadkomma växling. I högmässan kan överdriften verka oroande och t. o. m. störande och få till följd en rakt motsatt effekt än den avsedda.

Den stora koralsången upplevde vi i högmässan i Sundsvalls kyrka vid rikskyrkosångshögtiden 26–28 juni. Den inleddes med en koralövning med hela församlingen, som leddes in i de liturgiska melodierna och de i högmässan förekommande koralerna, som delvis sjöngs i växling mellan körer och församlingen. De församlade köerna utförde gemensamt introitus på Missionsdagen, 9-faldigt Kyrie sjöngs i växling mellan körer och församlingen, stora Laudamus i växelsång mellan liturg och församling. I det senare blev det en fulltonig sång tack vare användandet av den särskilda tekniken där varje fras, intonerad av liturgen, omedelbart upprepas av församlingen.

Psalmodien var rikligt företrädd vid kyrkosångshögtiden och Mässboken II kom till flitig användning, detta såväl vid inledningsgudstjänsten som vid morgon- och aftonböner. Ännu är det en uppgift för någon kör att svara för den liturgiska sången vid dessa gudstjänster. Det vore önskvärt att deltagarna mera allmänt kunde delta i psalmodien.

I Sundsvall prövades också utförandet av en svensk mässmusik i nykomposition av Söderholm i en nattvardsgudstjänst på söndagsmorgonen före högmässan. Meningen var att för en gångs skull låta komponerad mässmusik komma till användning i ett liturgiskt sammanhang utan att man därmed skulle vilja hävda att *körmässan* skulle vara "den nya given" för våra liturgisk-musikaliska strävanden. Det kanske bör

betonas att mässans ordinarium är en församlingens angelägenhet som det ligger oss om hjärtat att med alla medel understödja.

Man torde kunna hävda att den liturgiska sångtraditionen håller på att växa sig stark i vårt land. Intresset för tidegården är i stigande. Härom vittnar också att ett fullständigt Antifonale nu föreligger, utarbetat av Artur Adell och utgivet i slutet av förra året. Det är att önska att det måtte komma till flitig användning liksom också att tidegården måtte mer och mer bli den *sjungna* tidebönen.

De blivande teologerna erhålla numera en högst väsentligt utvidgad studietid för liturgisk sång. Sedan ett par år tillbaka börjar undervisningen i detta ämne på ett tidigare stadium än förut, då endast sista termin ägnades åt sångundervisning. Numera måste en sjungande teolog bevista två förberedande sångkurser innan han får delta i den tredje och avslutande praktiska undervisningen. Läraren har nu helt andra möjligheter än tidigare att få kontakt med de teologie studerandena till förmån för en fördjupad undervisning.

Sommarkurserna för blivande kantorer och organister syftar numera även mot en mera liturgiskt betnad undervisning. Man söker att genom särskilda gudstjänster och musikandakter föra dem in i ett levande liturgiskt sammanhang. Det har också visat sig att denna kontakt med liturgisk musik för många blivit en stor behållning av undervisningen.

Man skulle i detta sammanhang vilja önska att något liknande komme till stånd vid den högre undervisningen vid Musikhögskolan. Kyrkotonen i de liturgiska melodierna måste upplevas som en verklighet i ett gudstjänst-sammanhang, om det hela icke endast skall bli ett torrt teoretiserande.

Att intresset för den liturgiska musiken är i stigande vittnar även de initiativ som under förra året tagits genom de kommittéer som tillsatts för att föra de nya strävandena vidare. Icke mindre än tre kommittéer omnämndes under förra året i detta sammanhang. Kyrkomötet uttalade sig för tillsättandet av en *liturgisk nämnd*, som skulle kontinuerligt följa utvecklingen på det liturgiska området. Denna nämnd har emellertid ännu icke tillsatts. Diakonistyrelsen har tillsatt en särskild kommitté som redan är i verksamhet. Detsamma gäller den av de tre kyrkomusikorganisationerna bildade gemensamma kommittén, Kyrkomusikerorganisationernas samarbetskommitté, förkortat till KOSK, som bildades för ett år sedan. Den har ett vidlyftigt program för sitt arbete och har under året hållit ett par sammanträden.

Det återstår att se vad som kan komma fram av alla dessa initiativ. "Alltför många kommittéer", säger somliga, och man kan givetvis ifrågasätta om icke en koncentration av de många initiativen hade varit till fördel. När allt kommer omkring blir det till slut beroende på den enskildes insatser. För KSV:s del kan det måhända vara hugnesamt att tänka på att ett fortgående liturgiskt arbete är i gång, och att det numera sker inom den stora ramen av de tre samverkande kyrkomusikerorganisationerna.

KSV-föreningarna i de olika stifteten ha likväl fortfarande sina uppgifter. Vad som sker i de stora sammanhanget bör genast föras ut till församlingarna. De liturgiska frågorna böra stimulera präster och kyrkomusiker till samtal och övningar. Det är först när präst och kyrkomusiker känner ett gemensamt ansvar som gudstjänsten blir en levande verklighet i våra församlingar.

H. Weman

Kyrklig skrud och prydnad 1959

Karakteristiskt för den moderna kulturdebatten är, vad vi kunde kalla "årtiondestänkandet". Det kulturella skeendet fördelas mer

eller mindre godtyckligt på årtionden, 20-tal, 30-tal, 40-tal och 50-tal. I anslutning härtill har man då och då också formulerat rubriker

av typen "Inför 60-talet". Då vi nu på gränsen till ett nytt årtionde ha några decenniers modernt kyrkobyggande att blicka tillbaka på, kunde det vara skäl att besinna sig över kyrkoarkitekturen inför 60-talet. Under det gångna årtiondet ha redan en mängd kyrkor tillkommit. Flera församlingskyrkor ha tagits i bruk, senast i Göteborg, Malmö och Vantör inom Stockholms Söderort. Även småkyrkobyggandet uppvisar en påtaglig livaktighet. En så intensiv kyrkoarkitektonisk utveckling ha vi i vårt land icke bevittnat på länge. Som en följd av förändringarna i församlingarnas struktur kommer, mänskligt att döma, inom några få år en rad nya kyrkor att resas. På flera håll stå nya kyrkor under byggnad, färdiga att invigas 1960. Man frågar sig: åt vilket håll tenderar utvecklingen? Att ge ett sammanfattande svar på den frågan verkar vanskligt eller rent omöjligt. Dock tycker man sig skönja en viss besinning i de arkitektoniska projekten. Man synes också ha vissa skäl till den uppfattningen, att det mest våldsamma experimenterandet med formen har sett sina bästa dagar, och att de som bedöma avgivna förslag, ställa sig rätt kritiska mot ett alltför långt drivet experimenterande. Ett exempel på detta utgör en av det gångna årets mest intressanta företeelser på kyrkoarkitektens område, tävlingen om ny kyrka i Säffle.

Att de moderna arkitekterna gärna ge sig i kast med kyrkoarkitektoniska uppgifter, visar det stora antalet inlämnade förslag. Icke mindre än 189 olika projekt hade inlämnats, då tävlingstiden utgick. Av särskilt intresse är prisnämndens utdömmande av flera högst fantasifulla förslag, där den moderna byggnadstekniken utnyttjats för allehanda arkitektoniska formlekar, som man ogärna förbinder med begreppet kyrkoarkitektur. En viss besinning över den liturgiska funktionen framträder i sådana uttalanden, som att vissa förslag ha mer karaktär av profan monumentalarkitektur, utställningslokaler, teatrar eller byggnader av industriell art än just av en kyrka. Det måste uppfattas som ett hälsotecken, att sådana synpunkter överhuvud anläggas av arkitekter på andras arbeten. Här framträder åter en viss självbesinning i det kyrkoarkitektoniska värderandet,

grundad på en fördjupad syn på kyrkobyggnadens egenart. Skall detta bli något av det nya årtiondets melodi, måste det hälsas med tillfredsställelse av dem, som sysslat med den moderna kyrkobyggnadens typ och formproblem utan att vinna större gehör för liknande synpunkter. Tyvärr måste man samtidigt konstatera, att en betydande sida av den kyrkoarkitektoniska funktionen ofta nog är förbisedd, och det är den liturgisk-musikaliska, där de nya strömningarna på området icke uppmärksammas. Vid projektering av ett kyrkobygge bör kyrkomusikern icke kopplas in först då det gäller att disponera eller eljest utforma en orgel på den plats, som arkitekten anser mest lämplig ur kyrkomusikalisk synpunkt, utan redan på ett så tidigt stadium som då det gäller planritning och liturgisk anordning och uppbyggnad av kyrkorummet.

Man skulle också vilja efterlysa en mer grundlig debatt om själva den arkitektoniska formen, särskilt med hänsyn till förhållandet mellan tradition och aktuell funktion. Historiskt går skrällen för tradition i den moderna kyrkoarkitekturen tillbaka icke endast på den nya sакlighetsens idéer från tiden före första världskriget ute på Kontinenten utan även, och främst, på 20-talets arkitekturdebatt i Tyskland med dess kulturradikala och i icke ringa mån rent kommunistiska bakgrund. Det nya, som arkitekterna av i dag så gärna vilja företräda, är numera icke så nytt. Självbesinningen inför den moderna kyrkoarkitekturs problem måste tränga djupare under beaktande av den funktion med dess olika aspekter, som måste ligga till grund för varje meningsfullt skapande på kyrkoarkitekturs område. Och det är själva arkitekturen, som i dag är den kyrkliga eller liturgiska konstens mest angelägna uppgift.

Flera problem inom ämnesområdet ha under året varit uppe till debatt. I Sigtuna anordnades den numera traditionella konferensen i kyrko-konstfrågor kring färgen och dess användning i kyrkobygge och liturgi, varvid både teologer och arkitekter bidrogo med synpunkter. Av stort värde för framtiden är det arkiv av ljusbilder, som sammanförts till konferensen och skänkts till Sigtunastiftelsen. Vid Sv. Eldbe-

gängelöföreningens konferens i Göteborg stod också en viktig fråga angående sakral arkitektur på programmet, kapellrummets utformning med hänsyn till ritual och liturgi.

Hur olika strömningar inom den moderna kyrkokonsten brytas mot varandra, kan belysas av två så olika verk som altarprydnaderna i Vantörs kyrka och den på många sätt förebildliga småkyrkan i Ångby inom Bromma. I ena fallet är det fråga om ett abstrakt verk utan anknytning till äldre kyrkokonst, i det andra ett altarkrucifix, som i sin modernitet anknuter

till traditioner från romanskt silversmide och ungedeltida emaljkonst. En strömning liknande den i Ångbykrucifixet kunde under året iakttagas även i Tyskland, där eljest experimenterandet inom den moderna kyrkokonsten icke sällan har drivits till sin spets sedan återuppbyggnaden efter kriget började. Det är dock glädjande, att se, hur konstnärer funnit den väg, som kan betecknas såsom nyskapande på den kyrkliga traditionens grund.

Lidingö i januari 1960.

Ragnar Stenberg

Kyrkosångens vänners centralkommitté

sammanträdde i Stockholms S:ta Clara kyrkorådssrum den 8 januari 1960 under ordförandeskap av biskop G. Aulén. På grund av sekreterarens sjukdom fungerade musikdirektör W. Åhlén vid protokollet. De sedvanliga löpande ärendena avfärdades och den fungerande styrelsen omvaldes: ordförande biskop Aulén, vice ordförande biskop A. Nygren, sekreterare storkyrkokomminister G. Grefberg och kassör kantor K. Gustafsson, Gökhem. De vanliga rapporterna föredrogos av respektive sektioners ledare. Tre av dessa närslutes, liksom de årsrapporter från kretsarna, vilka hade inkommit. Beklagligtvis förelågo icke rapporter från alla anslutna kretsar, och en total bild av arbetet inom landet ger sålunda icke dessa rapporter. En vädjan skulle utgå till kretsarna att höja anslaget till centralkommittén för att möjliggöra ett intensivare arbete från kommitténs sida. På kassörens förslag anhölls att kretsarna ville ge tionde av sina inkomster, dvs. en tiondedel av influtna kollekt m. m.

I samband med rapporterna förekom en del diskussioner. En av dessa berörde den aktuella frågan om de pågående försöken till omdaning av gudstjänstordningar och mäss- och koralmusik. Det påpekades att Koralboken av år 1939, Mässboken av år 1942 erhållit samma art av auktorisering som Psalmboken år 1937 och Evangelieboken 1942. Alla dessa gudstjänstböcker ha av Konungen gillats och stadfästs att

av församlingarna användas vid den allmänna gudstjänst och andra heliga förrättningar. I fråga om mässboken stadgades tillika att alla hittills gällande däremot stridande föreskrifter upphävdes. Genom denna auktorisation, som alltså ställer musikbilagorna i samma klass som handbok och psalmbok, synes såväl prästen som kyrkomusikerna vara bundna vid dem i vad gäller de allmänna gudstjänsterna. Givetvis är en sådan ordning skapad för att säkra församlingen mot allehanda experiment av olika musikaliska och liturgiska riktningar, och innebär alltså en säkerhet mot den rena anarkien och självrådigheten. Å andra sidan framhölls nödvändigheten av att den liturgiska och musikaliska utvecklingen icke hejdas genom rigorösa lagbestämmelser. Vad gällde koralmelodierna kunde sådana törhända samlas och tillåtas för prov. Ordningen för en sådan approbation bleve i så fall uniform med vad som vid fastställande av Mässboken I beslutades i kyrkomötet, och godkändes av Konungen, nämligen att andra melodier till introitusantifonerna kunde godkännas till bruk i viss församling efter hörande av Musikaliska Akademien.

En framställning från Kyrkomusikernas organisation om upprättande av en orgelnämnd, i vilken skulle ingå KSV:s nuvarande orgelråd, avskrevs.

A. A.

Från kretsarna

Sällskapet Kyrkosångens Vänners i Arkestiftet verksamhetsberättelse för år 1959.

Sällskapets styrelse har under året utgjorts av domkyrkoorganist Henry Weman, Uppsala, ordförande, domkyrkokomminister Öyvind Sjöholm, Uppsala, vice ordförande, kantor Hilding Edeby, Vaksala, kassaförvaltare samt komminister Oscar Solén, kantor Harald Vallin och musikedirektör Per Erik Styf. Sekreterare var intill den 16 april kyrkoadjunkt Sture Rolfhamre, Storvreta, därefter intill den 25 november komminister Nils Selmer, Östervåla och därefter stiftsadjunkt Björn Sahlberg, Uppsala.

Styrelsen har under året haft två sammanträden, den 26 februari och den 25 november. Arsmöte hölls i Uppsala den 16 april.

Sällskapets verksamhet har under året omfattat studiedagar på olika platser i stiftet.

Den 7 januari hölls i Gävle en studiedag omkring högmässan, varvid musikedirektör Per Erik Styf ledde övningar i liturgisk sång och professor Åke Andrén föreläste över ämnet "Högmässan i evangeliskt gudstjänstliv".

Under våren anordnades kyrkomusikaliska dagar i Danmark och Gimo under ledning av domkyrkoorganist Henry Weman samt i Heby under ledning av kantor Arne Dahlquist.

Den 16 april hölls i Uppsala i samband med årsmöte en livligt besökt studiedag som inleddes med nattvardsgudstjänst i domkyrkan med direktör Pehr Edwall som skriftetalare. Professor Åke Andrén föreläste om "Högmässan i evangelisk gudstjänsttradition". Efter gemensamt sjungen sext i domkyrkan gav domkyrkoorganist Henry Weman under ämnesrubriken "Ny

giv i gudstjänstmusiken" en orientering i aktuella frågeställningar, varefter ett livligt samtal följde. Musikedirektör Henrik Jansson talade om "En kyrkomusiker i arbete". Studiedagen avslutades med musikandakt i domkyrkan.

Den 25 november hölls i Uppsala en studiedag i anslutning till 100-årsminnet av Johann Christian Haeffner. Förste bibliotekarie Åke Danielsson visade originalmanuskript av Haeffners musik och gav i samband därmed en del intressanta data om den Haeffnerska musiken. Fil. lic. Ellika Haeger berättade inspirerande roligt om "Haeffner och Uppsala". Studiedagen avslutades med musikandakt i domkyrkan.

Uppsala den 31 dec. 1959.

Björn Sahlberg
Skr.

Arvsrapport till Kyrkosångens Vänner från Strängnäs stifts kyrkosångsförbund — Kyrkosångens vänner

Strängnäs stifts kyrkosångsförbund — Kyrkosångens vänner — har under detta arbetsår, liksom under det föregående, ägnat en stor del av sitt arbete till att sprida kännedom om KSV:s verksamhet.

Vid ombudsmötet, som hölls i Södertälje, slopades den sedvanliga körkonserten till förmån för en psalmvesper i Södertälje kyrka, under medverkan av kyrkoherdarna E. Palmer och S. Håkanson samt Södertälje kyrkokör under ledning av musikedirektör Lars Edlund. Före vespem höll kyrkoherde Palmer ett anförande

där han klargjorde hur en psalmvesper kunde utföras och berättade om tillkomsten av sitt vesperförelägg.

En kyrkosångshögtid hölls i Katrineholms kyrka i november. I denna medverkade stiftskören, Katrineholms kyrkokör och Strängnäs domkyrkokör.

Två sammankomster med kyrkomusiker och präster har hållits under hösten. Vid dessa tillfällen diskuterades ämnet "Högmässans liturgiska utgestaltung och förrättningsmusiken". Vid den första sammankomsten, som hölls på Stiftsgården Stjärnholm, inledningstalade kyrkoherde R. Stenberg och domkyrkoorganist R. Norrman, samt vid den andra, i Örebro, docent R. Holte, musikkdirektör L. Edlund och R. Norrman. Intresset för dessa sammankomster var överraskande stort. Ett 100-tal av de inbjudna hade hörsammat kallelserna och livliga diskussio-

ner uppstod sedan inledningstalarna framlagt sina synpunkter på ämnet. Förrättningsmusiken blev, på grund av tidsbrist, inte behandlad så mycket som den borde. Det framgick dock under diskussionen, att samarbetet mellan präst och kyrkomusiker inte alltid är som det borde vara när det gäller denna fråga, samt att det föreligger väldiga svårigheter för de kyrkomusiker som vill framföra värdig musik, så länge som rikspressen offentliggör den opera- och teatermusik som fortfarande framföres i samband med kyrkliga förrättningar. Vi hoppas KSV finner det angeläget att verka för att den musik som utförs vid kyrkliga förrättningar, inte skall vara något utanverk, utan en värdig inramning till en kyrklig akt.

Strängnäs den 30 dec. 1959.

Harry Carlsson
Skr.

Lundakretsen

År 1959 har för *Kyrkosångens vänner i Lunds stift* präglats av minst lika mycket arbete som föregående år. Förutom åtskilliga styrelsesammanträden har hållits sedvanligt vår- och höstmöte, det senare i Hässleholm tillsammans med stiftets kyrkomusikerförening. Vid vårsammanträdet — som alltid hålles i stiftstaden — informerade fil. lic. Bo Lundgren om den både i Danmark och vårt land stundtals verkande tyske musikern *Christian Geist* och illustrerade med bandupptagning det högst intressanta föredraget. Efteråt samlades man i kryptan där fru Kersti Hedar å den lilla förträffliga Mårtenssonorgeln utförde några koralvariationer av J. Pachelbel.

Vid höstmötet talade professor S. Sørensen, Aarhus, om Buxtehudes kantater och åskådliggjorde både genom grammofon och utförande å flygeln. Avslutning skedde i Hässleholms kyrka, där musikdir. Bengt Ivar Persson svarade för det musikaliska.

Koralveckan samlade som vanligt upp mot 80-talet deltagare från hela landet och är numera icke blott en stiftskurs utan mera en rikskurs. KSV bidrog med 10 stip. à kr. 100:— och KMR med 10 st. à kr 70:—. Vidare kan antecknas att KSV:s kyrkomusikbibliotek nu omfattar 75 band.

N. G. Zettergren

Laurentius Petri Sällskapet

Styrelsen sammanträdde i Stockholm, i S:t Jacobs kyrkorådsrum den 9 januari 1960. Sammanträdet inleddes med ett gemensamt sjunget laudes för trettondedagen ur den nyutkomna andra delen av Antifonalet. Vid konstitueringen omvaldes kyrkoherde em. A. Adell, Uppsala, till ordförande, kyrkoadjunkt K. E. Wallin, Karlshamn, till vice ordförande och musikdirektör, teol. kand. G. Zethelius, Burträsk, till sekreterare. Som kassör fungerar fil. mag. Vivi Andersson, Burträsk. Med förnöjelse föredrogs den upprättade ekonomiska översikten för år 1959 och antecknades bl. a. tack till domkyrkosysslomannen i Västerås, dr G. Ekström, som till utgivandet av *Graduale arosiense* översänt ett insamlat belopp på 522 kr. Försäljningen av tidigare utgivna årsurkunder fortsätter och inbringar ett icke föraktligt belopp. En vädjan göres till medlemmarna att söka värva köpare av dessa värdefulla böcker, och att intressera nya medlemmar att sluta upp kring sällskapet.

Utgivandet av *Graduale arosiense*, som inleddes föregående år, fortsätter år 1960. De båda första häftena innefatta musiken till kyrkoårsdelen, temporalet, och en redogörelse för *gradualet* skriven av utgivaren, dr T. Schmid, inflyter i detta nummer. Däri utlovas tillika att en viss komplettering av urkunden kan göras därigenom att en del av de blad, som saknas av det tryckta *gradualet*, återfinnes i hand-

skrifter från Västerås, vilka äro samtida med det faksimilerade trycket.

Såsom redan antyddes vid föregående års sommarkonvent i Söderköping planeras innevarande års konvent förlagt till Danmark. Det skall få samma karaktär som förra årets, dvs. utöver tidegudstjänster och bibelstudier skola besök göras i kyrkor, som äro sevärda. Konventet får hela veckan sin placering i Sorö, med logi och mat på Postgården, och deltagarna uppmanas komma i bil, för att utflykter på Själland skall kunna göras under uppehållet där. Medverkan skall utbedjas av danska präster och organister. Tidpunkten blir 2–8 augusti med samlings på morgonen den 2 i Helsingör.

Studiekonventet förlägges i år till Varnhem, med inlogering i Axvalla folkhögskola. Gudstjänsterna hållas i den gamla förnämliga kyrkan och bespisningen i Varnhems klostergård. En eftermiddag sker utflykt till Gökhem. Studiet kommer i år liksom i fjol att kretsas kring tidegårdsantifonien, med särskild hänsyn till den nyutkomna andra delen av Antifonalet.

Under år 1961 upplever sällskapet sitt 20-årsjubileum. Styrelsen beslöt undersöka om i samband därmed det planerade utgivandet av Laurentius Petris samlade skrifter skulle kunna påbörjas. Avsikten vore att dessa skulle utkomma i häften, i mån som medel kunde erhållas.

A. A.

Ekonomisk översikt 1959

Ingående balanskonto

Vinst- och förlustkonto	3 295: 47
Kapitalkonto	3 000: 00
Tillgodohavanden (medl.)	110: 00
Gåvor	15 000: 00
	21 405: 47

Kassakonto	2: 40
Postgirokonto	3 388: 07
Bankkonto	15 015: 00
Lager	3 000: 00
	21 405: 47

Vinst- och förlustkonto

Resor	254: 80
Gåva till G. Auléns 80-årsdag ..	25: 00
Tryck	44: 25
Porto	203: 20
Gleerups	1 222: 05
S. H. Ohlsson	5 763: 30
Malmö Ljustrycksanstalt	5 758: 00
	13 270: 60

Räntor	839: 08
Stipendier (Pålsson)	150: 00
Gåvor	522: 69
Arsavgifter	4 469: 77

Försäljning av:

Brev. linc.	1 240: 90
Miss. lund.	600: 00
LCU	35: 00
LCW	60: 70
Leimontinus	84: 00
Grad. aros.	20: 35
	2 040: 95

Konventen:

Söderköping	164: 00
Rättvik	71: 00
Utgående balanskonto	5 013: 11
	13 270: 60

Utgående balanskonto

Kassakonto	255: 34
Postgirokonto	1 163: 61
Bankkonto	11 973: 41
Vinst- och förlustkonto	5 013: 11
	18 405: 47
Kapitalkonto	18 405: 47
	18 405: 47

REVISIONSBERÄTTELSE

Undertecknade, som erhållit i uppdrag att granska Laurentius Petri Sällskapets räkenskaper för år 1958, får härmed avgiva följande revisionsberättelse.

Räkenskaperna har siffergranskats och befunnits utan anmärkning. De är ordentligt förda och såväl inkomster som utgifter är vederbörligen verifierade.

Vi har även tagit del av bank- och postgirobesked per den 31/12 1958 och funnit dem i överensstämmelse med räkenskaperna.

Vi tillstyrker, att årsmötet fastställer den uppgjorda balansräkningen och beviljar styrelsen full och tacksam ansvarsfrihet för 1958 års räkenskaper och förvaltning.

Stockholm den 22 juni 1959.

Stina Källqvist

Einar Mattsson

Universitetsbiblioteket

22 FEB. 1961

LUND

Stig Hellsten, Helge Brattgård och Gustaf Dabläck

Lektionshandledning för konfirmandundervisningen

Här föreligger en fullständig serie av lektionsförslag för konfirmandundervisningen. Den kan användas till de flesta av de läroböcker som nu brukas, och framställningen i den har inte bundits vid någon speciell konfirmandlärobok. Dispositionen följer i stort sett Luthers Lilla katekes.

För varje lektion ges först en grundlig genomgång av lektionsinnehållet och av de teologiska grundtankar som bör bära upp lektionen. Därefter ges förslag till *Lektionsgång*, i vissa fall tämligen utförligt, för att ge exempel på det åskådliga berättandet och den muntliga bildens eller liknelsens användbarhet, i andra fall i form av en mer eller mindre detaljerad disposition. Till varje lektion hör en avdelning kallad *Till åskådlighet*, innehållande förslag till teckningar, schematiska uppställningar och annat åskådningsmaterial, och vidare ett antal *Arbetsuppgifter* av skilda slag.

Teckningar av folkskollärare Rune Bunte.

261 sid. Pris hft kr 20:—, helt klotband kr 24:50 (exkl. oms.)

GLEERUPS

ORDET OCH KYRKAN

är en serie smärre skrifter, som vill belysa den teologiska problematiken i en rad aktuella kyrkliga frågor.

Följande skrifter har hittills utkommit:

Gustaf Wingren, <i>Kyrkans ämbete</i>	3: 50
Ragnar Bring, <i>Bibelns auktoritet och bibelns bruk</i>	4: 25
Per Erik Persson, <i>Romerskt och evangeliskt</i>	4: 25
Sten Rodhe, <i>Kyrkan och skolan</i>	3: 50
Gustaf Wingren, <i>Svenska kyrkans ekumeniska ansvar</i>	3: 60
Henrik Ivarsson, <i>Kyrkan och diakonin</i>	3: 60
Gunnar Hillerdal, <i>Kyrka och socialetik</i>	6: 75

Priserna exkl. oms.

GLEERUPS

Nu fullständig

DET SVENSKA ANTIFONALET

Musiken till den svenska tidegården

Utgiven av *Arthur Adell* och *Knut Peters* (†)

I

Antifonalet till veckans tideböner

Hft 21:—, inb. 25:— (exkl. oms.)

II

Musiken till kyrkoårets tideböner, för högtiderna och helgdagarna samt till kyrkmässa m. m. Denna del omfattar alltså sådan tidebönsmusik, som kan förväntas ha särskilt intresse för kyrkokörerna.

Inb. 50:— (exkl. oms.)

Ny upplaga

KYRKANS AFTONBÖN

Veckans och kyrkoårets completorier, hämtade ur
Den svenska tidegården. Inb. 4: 35 (exkl. oms.)

*Under
förberedelse*

TIDEBÖNER UNDER DAGEN

GLEERUPS

PRAKTISK TEOLOGI

En handbok i kyrkans organisation och verksamhetsformer utgiven av *Sven Kjällerström*.

Innehåll: Den praktiska teologiens funktion av *Åke Andrén*
Kyrkokunskap av *Carl-Gustaf Andrén*
Den kyrkliga lagstiftningen i Sverige av *Sven Kjällerström*
Liturgik av *Hilding Johansson*
Psalmboken av *Allan Arvastson*
Predikans historia. Huvudlinjer i predikans historia av *Yngve Brilioth*
Predikans historia i Sverige av *H. B. Hammar*

”ett standardverk för alla, som önskar få verklig kunskap om den svenska kyrkans karakteristiska art och insats genom tiderna.”

Gunnar Forkman

Hft 22: —, inb. 26: 50 (exkl. oms.)